

SZABADULÁS.

Beszély.

KUNOSS-t u l.

Eléggé ismert, figyelemre azonban kevéssé méltatott igazság, hogy a' fényűzés romlásra vezet, 's hogy az első ballépés többeket von maga után. E' két igazság szomorú bizonyítványa tünik föl elbeszélésünk folytatában.

Zárday, hazánk vagyonosb földbirtokosinak volt egyike. Ifjusága kora éveit szorgalmas elmeképzésben, tanuláshán tölté, 's végzett iskolai pályája után csak hamar tisztviselő lön megyéjében. Jó csillagzata egy hozzá egészen méltó lányka ismeretségébe juttatá még tanuló korában. Ez iránti forró egyszersmind legtisztább hajlandósága megőrzé őt a' fiatalság gyakori botlásaitól, 's a' természet által rettentőleg büntetni szokott kicsapongásoktól. Későbbi levelezések is nyilván²tükörözé valódi érzelmök multhatatlanságát, 's a' távolság még szorosabbá még szellemibbé tette a' vonalmat, melly egykor nekik anyyi édes órát teremte.

Zárday szülei hamar hunytak elegy más után, 's ő nem késett az előbb vallási tekintetből akadályozva volt összekelést valószínűsíteni. — Zárday 's Julcsa boldogok valának, olly boldogok, minő leheté az első pár ember, a' teremtés első napjaiban. De mint azoké, ugy ez ifju szerelmesek boldogsága is rövid vala. Julcsa egy leánymagzatot szült, 's ezt árván, férjét özvegyen hagyá. Egyik élet a' másiknak enyészését voná maga után; mint ennek a' természet örök törvénye szerint, előbb-utóbb történni kell.

Sokáig felejthetlen maradt Zárdaynak a' női erényekkel tündöklött hölgy; 's részint ez iránti szakadatlan vonzalma, részint emlékének szentsége, részint pedig hasonló hölgynek ismétli föltalálása iránti csüggedelme okozá, hogy tíz évig özvegységben élt, 's utóbb hivataláról is lemondva, majdnem egészen csak a' gazdaságra 's egyetlen magzatának Olindának nevelésére szentelé magát,

Eletegyformaságát, melly azonban őt ezernyi örömmel boldogítja, egy véletlen eset szakasztá félben. Nagybátyja, ki még az ő világban gabonakereskedéssel nagy mennyiségű pénzt, 's egy pár házat szerze magának Pesten, hosszu tengődés után, végre korgyengeség miatt sirba szállott. Ez minden vagyonát az ifju Zárdayra hagyá, csupán azon indítóokból, mert meghallotta, hogy Zárday csinos sir-emléket állíttatott elhunyt szülei-

nek hamva fölött, 's így valószínűséggel reménylél, hogy az ő hideg tetemit is hasonlókép fogja dicsőíteni, 's nevét az örökkévalóságnak föntartani. Hogy őt ama' jótékonyaságra e' nézet bírá: kiviláglik végrendeletének tartalmából, hol Zárdaynak egyetlen érdeme gyanánt csupán azt hozza föl. Egyébiránt ő egész életében csak egyszer látá Zárdayt, t. i. midőn ez a' királyi tablán jegyzőül föleskendő Pestre ment, 's híreben ismert nagybátyjánál első és utolsó látogatását tevél. Az öreg Zárday nem akará őt rokonának ismerni; mert, úgymonda, neki már száz és száz rokona találkozott; de mindnyája csak haszonlesésből, 's talán semmi vékötélék által nem csatoltatva hozzá. Illy nem érdemlett gyanúsítás rendkívül sebzé a' vérszerinti rokont, 's mi több, tiszta keblü 's valódi rokonérzet iránt a' legnagyobb mértékben fogékony ifjat. Többé nem alkalmatlankodék nagybátyjánál.

A' levél, mellyben gazdag örökölése hivatalosan tudtára adaték, rendkívül meglepte őt. Sokáig nem akará hinni; mert nem talált okot: mi birhatta légyen nagybátyját e' cselekvésre, holott ő annak kegyet nem vadászta, 's így bírásáru nem is álmodhaték. Végre csakugyan elhatározá magát, Pestre rándulni. Mindent valónak talált, mi a' levélben foglaltaték. Száz ezer pengő forintnak 's két roppant háznak volt tulajdonosa.

Ki a' pesti világot ismeri, a' ki tudja, hogy itt a' haszonkémles szintolly gonoszul elharapózott, mint erkölcsi romlásnak indult egyéb országok fővárosiban; hogy miveltséget, tudományt, hivatalt, hölgyet, sőt erkölcsiséget is tallér-szám szerint mérnek; hogy itt minden — minden megvásárolható: az tudni fogja egyszersmind, hogy illy gazdag, illy nem keresett, sőt nem is reménylett örökülésnek az egész városban híre futamodott. Alig szállott le kocsijáru Zárday a' „magyar király“ vendégfogadóban: már az ebédle, a' kávéház, sőt egész Dorottya-utca népe tudá a' gazdag örökös megérkezését. 'S hányan ohajtottak ismeretségébe jutni? hányan ohajták a' szépek közül, őt bájaikkal lelánczolni? Ugyan ki ne ohajtana magának illy gazdag barátot, illy dúzs jövedelmü férjet?? O szánandó barát! o elkárhozott férj! ki haszonleső szaraczenusok körmei közé jutál; ki vérszopó nadályokat raktál szived üterére.

Harcsa volt a' szerencsés, ki magának a' pinczér által legelőször megmutattatá, Zárdayt 's alkalmat lelt, vele szóbeszédbe, utóbb ismeretség, elvégre pedig ugynevezett barátságba is jutni. Ő javasla neki kellemes

(5)

időtöltést; ő mutogatá meg neki Pest nevezetességét, ő ismerkedteté meg a' casino-csarnokaival; ő váltott neki páholy-jegyet, rendelt bérkocsit, vargát, szabót 'stb. 'stb. szóval, ügy-igazgatóul avatta nála magát.

Sokan irigylették Harcsának, midőn őt tömört érszenyű pártfogójával, eleinte bérkocsin, utóbb saját pompás kocsiszerében, a' Váci-utcán föl 's alá robogni láták. Harcsának hanyatló felben volt kelendősége ismét föléledt; sok őt mellőzni kezdett ingyen-élő szegődék viszont hozzá, 's némelly anyácska szerencsésíté kegyes mosolygással a' nagybefolyású Harsát, ki egy pár nap alatt ismét Budapest divathőse lön. Ő igen jól érté e' visszasi mulást, e' nyájasságokat; de neki magasabb tervei valának, hogyszem ezekről lemondva másokat is részesített volna a' bőkezűleg adakozó Zárdaynak arányaiban, vagy bizonytalan következményű házasság eszközésére segédkezet nyújtott volna bármilly igéreteket tevő anyának.

Zárday tíz évet tölte rideg elvonultságban, ugyszólván minden érzéki öröm mellözése, minden csillogás, minden vakító pipere távoztatása mellett; nem csuda tehát, hogy illy remetéskedés után, elégnél több segédszerrel bírva, 's egy telhetetlen kéj-'s gyönyörvadásznak ármányos hálójába kerítve, hódolni kezdett mindazon tanítványoknak, mellyeket őrdögi mestere az élet pillanatainak használatául, a' kínálkozó öröm böles éldeletéről, mézes szavakban, csábitólag tudott előadni. — Bizzatok egy angyalt őrdögök vezérlete alá, 's meg fogjátok látni, hogy levetközéni természetét, 's ha Belzebub nem is, — Mephistopheles bizonyosan leend belőle. Mennyivel könnyebb tehát egy gyarló embert kiforgatni előbbi valójából?

A' gazdag örökös napról napra jobban megkedvelé a' pesti életet, 's al-rendűségnek, níveltéségi hiánynak kezdé tekinteni a' falusi lakást és természetbeni gyönyörködést. Harcsa, mesterileg tudá őt porázon vezetni. Ez annyira is ment lassacskán, hogy minden jövendőbeli vállalatok terve az ő agyából került, 's Zárdaynak semmi gondja, semmi aggsága nem volt. Neki csak gyönyörködnie, csak mulatoznia kellett. A' kéjek egyik mámorából ki sem józanodva, másik éldelet-pohárhoz kellett nyulnia, hogy szüntelen kábulás, hogy folytonos szórakodottság uralkodjék lelkén. És e' szórakodottság közepete elfeledkezék egyetlen leányról Olindáról is. Harcsa gondoskodék Pestre hozatala, 's egy nevelő intézetbe adása felül. Itt a' szülei szeretetben határtalan keblű leánya,

előbbi életmódjával ellenkezőleg neveltetve, 's atyját évnegyedenként is alig alig látva, vidámságából lassankint követközék, 's szelid busongás, egyesülve komoly méltósággal, ült szemcsillagaiba, települt meg homlokán.

Harsa elég mélyen sülyedettnek gondolá már az örömhajászó Zárdayt, hogy öntorlasztotta büntengerébe végkép elbuktsa. Az erkölcs utjárul két évi eltérés után képesnek tartá őt annak megtagadására. 'S valóban nem csalatkozott; mert Zárday minden unszolás nélkül, készséggel rohant azon örvénynek, mellyből szabadulnia annyival kevesebbé leheté, mert szörnyetegek álltak készen megrontására.

Sok társaságban megfordult két év lefolyta közben Zárday; számos alkalma volt a' két város szépeivel ismerkedni, 's ha neki és a' jó szerencsének úgy tetszék vala — azok egyikével házasságra is lépni; de Harcsa tervei közt nem úgy vala följegyezve; ő mindig őrszemmel kísérte a' társaságokból megtérő Zárdayt; 's ha nyomaít vette rajt észre a' szerelemnek: nem nyugovék, míg a' lányka nevét tőle ki nem tudakozá, 's őt a' rágalom ecsetének iszonyatos színeivel annyira be nem mocskolá, hogy Zárday szívében az első kellemes benyomás eltörölve, 's fakadó gerjedelme végkép elnyomva lön.

Eljött azonban az idő, hogy e' lépésre is ut nyiljék a' gyönyörök fia előtt, mellyel egyszersmind Harcsa is tervei céljához jutottnak szemlélhesse magát. —

A' német színházban, mert akkor még Pesten magyar nem vala, — Norma daljátékot adák, mellynek főbb szerepeit idegen vendégművészek vállalák magokra. Már a' kitűzött nap előtt minden páholy el vala foglalva. Harsa is jó eleve gondoskodék páholyról, még pedig alattomosan — kettőrül.

Eljött a' színházbá-menés ideje. Zárday és Harcsa is elrohognának, 's arany paszmánttul csillogó ruhájú inas által kísértetve lépdeltek föl első-emeleti páholyukba. A' játék még nem kezdődöt; kétszeres ösztön 's elég idő vala tehát a' kandiságra 's gúnyszerűes megjegyzésekre; miben hőseink nem valának utolsók.

Harcsa egyszerre figyelmezőnek mutatkozék, semmit nem felelve Zárday megjegyzésre 's a' szomszédságbul jövő szózatokra hallgatözva; utóbb a' párkányhoz közléte 's felig a' szomszéd páholyba áthajoltan, mintegy meglepetve, felig hallhatón kiáltá „Ah! kedves hugom!“ 's egy percz alatt a' némbereknel termett. Zárday is átpillantá e' közbejött jelenet után a' páholyba, hol egy éltes

asszonyoságot s' ifjúsága virító kellemeivel fölruházott, igézetes szépségű leányt szemlélt. Pillantásaik találkozáának, 's Zárday mintegy megrezenve vonult vissza szikrázó szemének bátorsága elül, mellyekben valami ismert, de magának rögtön megmagyarázni nem tudott indulatbéléget gyaníta.

Kezdődék a' játék. Harsa visszajött a' kíváncsiság-gyötörte Zárday páholyába, 's készséggel válaszolt annak kérdéseire az ismeretlen szép iránt, kit kevéssel előbb Pozsonybul érkezett unokahugának vallott, 's ezernyi dicsérettel halmoza. Az első felvonás végével átkívánkozik Zárday a' szomszéd páholyba, 's bemutatatni kéré magát Harsa által, nagynénje és húga előtt. Ezek nyájasan, de visszatartózkodólag fogadják; csak hosszabb csevegés után látszék mindkét részről egy kis közeledés, mit Harsa oly ügyesen tudott használni, 's mintegy közbenjárulása által előmozdítani, hogy Zárday egész játék alatti ottmúlhatásra engedelmet kért. Agnessel, vagy mint nevezni szokták — Gnézivel, az elragadtatásig jól mulatá magát. A' vendégművészek ritka tőkelyű éneke 's játéka nem volt képes figyelmét lekötöni; a' község zajos tapsai nem háboríták meg szerelmi turbékolásaiban; szóval, Zárday lépen akadt.

Mire nem képes a' korlátban indulat vagy szenvedély? — Zárday legnagyobb készséggel cselekvé mind azt, mit naponkinti látogatása által magas fokra emelt vak szerelmének, helyesebben mondva — ösztönének kielégíthetése végett czélszerűnek gondolt. Gnézinek, a' begyeskedő kaczer Gnézinek, csak távolról kellett sejtetnie, hogy ez vagy amaz jó kedvet szerezne neki, 's az ohajtott dolognak birtokában szemlélte magát; neki csak egy szóval kellett érintnie, hogy Zárdayban ezt vagy amazt nem helyesli, 's az udvarias imádó legnagyobb vesztességgel vagy önmegtagadással is kész volt a' lányka kívánatának hódolni; röviden, egészen bábja lön a' testi kellemei által hatalomra jutott Gnézi szeszélyeinek. Hogy pedig e' részben Harsa is egész tehetségébül állítólagos huga kezére játszott, azt fölösleges is említenem. Csudálhatni e' így, ha a' fényűzés minden tárgyainak halmozott összevásárlása, a' képzelt szükségek — az örömvadászat minden neme kielégítésébéli határtalanság, három év lefolyta alatt annyira összeolvasták Zárday készpénzbéli értékét, hogy külön helyeken volt tőkepénzének utolsaját is kénytelen vala visszafizettetni. Azontul semmi kamatra nem számolhatott.

Csupán jószága és házai hozának neki még jövedelmet. De ez a' bőven sőt pazarlólag költeni szokott Zárday előtt a' nagyvárosi élet szükségeihez képest kevésnek látszék, 's miután e' fölött magával hosszasan tündök, Harsának is elibe terjeszté a' nehéz oldatu kérdést: vajjon nem volna e tanácsos, gazdálkodási szempontból is, megházasodnia, 's Gnézivel, mint nejjével, legalább néhány esztendeig falura költöznie? Harsa nyomosabbnak találá e' kérdést, hogysem tüstint válaszolhatna. Igére azonban minden oldalról megfontolását 's feleletét.

(Folytatása következik.)

SZERELEM VÉSZ KÖZÖTT.

Kemenesi-tül.

Mint bős folyam dagálya,

Olly pusztítólag ront

Keblem sötét honába

A' torlott fájdalom.

'S ah! minden érzeményem

Vad martaléka lön;

Dühöngve dulta szélyel

A' fájdalomözön;

'S mi szépet és dicsőt

Apol't e' hó kebel:

A' kéj ábránd — szülöttit

Hullám temette el. —

Egy szikla van csak épen

A' pusztulás között;

E' sziklászál — reményem.

A' sorstul üldözött.

Fokán e' vég-reménynek

Szivem szerelme áll,

'S remegve néz körösleg, —

Hajóra hol talál,

Melly biztos partra kelne

Sanyart vendégével,

Mig révfokát a' tenger

Végkép nem önti el;

De csüggedezve látja,

Hogy várni — hasztalan;

'S a' vész leszen barátja;

'S ölen nyugalma van.

LITERATURAI VILÁG.

Kunoss-tul.

(Polytatis.)

Elárasztá literatúránkat a' fordítások özöne, jó és rossz, vegyest; mert nem olyanok vállalak föl kizárólag a' terhet, kik erővel is bírának elviselésére; hanem gyengék, járatlanok; mert jutalom volt kitűzve, 's a' jutalomért mindenkinek szabad pályázni. Ugy van! pályázni igen; de még azért jutalmat nyerni nem; különben az érdemesbeknek nem marad. 'S valóban így történt. Alig volt bármi csekély jelentésű munkácska, mellyet ha a' munkabírálokkal baráti viszonyban állók fordítottak: az el nem fogadtatott 's haladéktalan sajtó alá nem bocsáttatott volna; míg más ezerte hasznosabb kéziratok, mellyeknek írói a' czimboraságba — legalább még akkor — nem tartozának, mondhatlan sokáig nyomtatatlan heverték, sőt hevernek maig is.

Főlöseges talán mondanom, hogy a' tudós társaság által 1832ben, ugyanazon évi mártz. 15 és 30ral költ hivatalos közleményei szerint, fordítás végeztetve volt 61 tudományos (némelly jelesb spanyol írók kifünn darabjain kívül) 69 szépművészeti, vagy helyesebben drámai, munka viszonyirul szölok. Mint-hogy azonban itt mélyebb fejtegetésekbe kell bocsátkoznom, 's ily igazságokat fölfedeznem, mellyek literatúránk visszahanyaltó állapotját egy oldalrul legalább fölvilágosítják, minden gyanuskodás és félremagyarázás előzése végeztet szükségesnek látom ismétleni, mit más rokonczeitnek már többszer nyilatkoztattak, hogy én a' társaságnak, mint tesületnek, ('s eredetileg kitűzött czéljának, mellyelőttm iszent) nem csak ellenharcosza nem, sőt számos tagjainál jobb akarója 's hibebb barátja vagyok; de mint pártfészeknek, mellyben néhány kakuk vagy bagoly, meddű henyeség közt tollászcodik, 's idétlen lárma-jával a' tapasztalatlant maga után édesgeti, sőt magát a' testületet is elámítja 's vele irányát eltéveszteni; pártfészeknek, mellyben sakeszeiyük és sólymok helyett bankák 's denevérek, fülmiték helyett szarkák vagy verelek fogamszanak, — védelmezője nem tudok, nem akarok lenni. 'S míg ez így tart: alig hiszem, hogy találkozzék becsületszerető 's elfogulatlan író, ki társasági taggá avattatni, 's ez által nem csak erejét megosztani, hanem lelki nyugalmát is veszélyeztetni hajlandó legyen.

Visszatérek félbenszakasztott tárgyamhoz. — A' fordításra kitűzött munkák nagy része, olvasni szerető közönségünk előtt már ismeretes volt eredetiben. Szükséges vagy hasznos volt e hát azokat lefordíttatni és kinyomatni? Csupán a' szindarabokra szorítkozom. — Ezek által két cél eléreése vala szándékolható, t. i. azoknak mint olvasmányoknak vagy mint színi mutatmánynak, a' közönség gyönyörködtetésére 's mivelésére befolyása. Mint olvasmányok, közönségünk nagyobb részének már ugy is mint eredetiek kezében forgának; tehát e' szempontbul sem lefordíttatásuk sem kinyomatásuk szükséges nem volt; mint színi mutatmányok, lefordításra méltók valának annyibul, hogy eredeti művekben szükölködő szinpadjaink műdarabjainak számát gyarapítsák; de kinyomatásuk egyáltalán főlöseges, sőt káros volt. Káros az academiára, káros a' literatúra világra nézve. Az academia ugyanis nagy mennyiségű pénzt beleölt az ily fordítások kinyomatásába, mellynek költsége annyival magasbra rugott, minél kevesbé volt figyelem a' gazdálkodásra. Ennek mellözése pedig

kitetszik magokbul a' nyomtatványokbul, mellyek hely-pazarlással 's papirosvesztegetéssel készültek, annyira, hogy legalább is fölmennyiségű papiros és 1/5 rész nyomtatási költség megkimélhető vala minden kötetnél. De ennek nem szabad föl történnie, azon egyszerű okbul, mert a' fordítók jutalomdíja iv-szám szerint vala fizetendő; hogy tehát több ívszám után több írói díj legyen kapható, — minél gyérebbe kellett a' nyomtatásnak történnie. Mennyire megerötöté ily finom speculativa az academia pénztárat: legjobban fogják tudni azok, kiknek rendelkezése 's kezelése alatt a' jövedelmek 's kiadások forognak; de hogy ez az academiára nézve nem csak anyagilag, hanem erkölcsileg is fölötte káros volt: csak az fogja tagadni, ki elég szerénytelen az igazságot rágalomnak hirdetni 's a' szántudományi alap-tételek rendületlenségét ostromolni.

Káros volt továbbá e' haszonkémlődés vagy írói tözsérkedés (speculativa) az egytetemes honi literatúrára nézve; mert más, ha nem mesteribb, de legalább eredeti munkák készítésétül elvoná az írók egy részét; — megosztá a' nemzeti erőt; oly férfiak tudományos hitelét csökkenté meg, kik nagy hatással lehettek volna szárnra emelkedni kezdett literatúránk magas röpté előmozdítani, végre megrágitá a' magyar könyveknek különben sem legjutalmasb árát, a' helyett, hogy azt megöcsította volna, mit a' társaságnak egyik fő kötelesség 's tulajdonkép eszköz gyanánt kellett volna tekintenie, kitűzött eredeti czéljának elérhetésére. 'S ennek elmulasztása által, különösen ártott literatúránknak. Fordításai drágábbak valának, mint a' munka eredetié, 's bizonyára nem oly jók, mint ez; mikép leheté hát józannul gondolni, hogy a' közönség még is a' fordítást fogja venni, ha különben a' munka eredeti nyelvet érti? Járult a' magyar munkák keletének csökkentéséhez 's a' magyar olvasó világ részvétlenségének elharapozásához még egy másik ok, a' bizodalmatlanság is, melly több, általam alább színt megérintendő körülményekbul származott, 's melly könnyen mellözhető lett volna, ha a' főnebb érintettem pártfészek madarai más szegény madárakkal nem akarták volna hamisul kiköltetni tojásaitak.

(Polytatisa követezik.)

Hírelemények. A' m. tud. társ. kisgyűlésének f. h. 2rul költ határozata szerint, a' mártzius 19 és 24re kitűzve volt pályairatok beküldésének határideje, „a' közbéjött budapesti áradás 's az ez által meggátolt vásári közlekedés“ miatt majus 1-eig kiterjeszték.

Galvácsy László, a' „Hazai 's Külföldi Tudósítások“ több évig volt szerkesztője, mult hó 31. elhunyt.

VIRÁGNYELV.

Garay- és Kunoss-tul.

Narczisz. (Egyszerű, fehér.)

Ne vesd meg hő szerelmemet,
Különbem kínom eltemet.

(Sárga)

Irigylem, — 's féltetek
Ha más mulat veled.

Vetővirág. (Őszi.)

Éldelj, mig a' lét öröműde kínal;
Mert bú honol a' sírok álmainál.

(Tavaszi.)

Mind hiában küzd a' férfi elme,
Fölzajul az ifjukor szerelme.